

ศึกษาส่วนประกอบหนังสืออะกีดะฮ์การศรัทธาในพระเจ้าโดยศาสตราจารย์
ดร.ฮายี अबดุลมาлик การิม อัมรุลเลาะห์ (ฮัมกา)

Study of the Components of Akidah book (Faith in God) by Professor Dr.
Haji Abdul Malik Karim Amrullah (HAMKA)

อิสมาแอ กาเต๊ะ¹
Ismael Katih¹

(Received: Dec 09, 2024; Revised: Jun 06, 2025; Accepted: Dec 03, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาส่วนประกอบสำคัญของหนังสืออะกีดะฮ์ “การศรัทธาในพระเจ้า” ซึ่งเขียนโดย ศาสตราจารย์ ดร. ฮายี अबดุลมาлик การิม อัมรุลเลาะห์ (ฮัมกา) อันเป็นงานเขียนด้านความเชื่อที่มุ่งอธิบายหลักการศรัทธาต่อพระเจ้าและแนวทางในการแสวงหาพระองค์ตามทัศนะของอิสลาม การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การศึกษาวិเคราะห์เอกสาร (documentary analysis) จากแหล่งข้อมูลหลัก ได้แก่ อัลกุรอาน อัลหะดีษ งานเขียนชีวประวัติของฮัมกา และตำราวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) เพื่ออธิบายเนื้อหาและประเด็นสำคัญในหนังสือเล่มดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า หนังสือ “การศรัทธาในพระเจ้า” ของฮัมกามีเนื้อหาที่ให้ความสำคัญกับ “การแสวงหาพระเจ้า” (God-seeking process) ผ่านการพิจารณาความงดงามและความเป็นระเบียบของจักรวาล ซึ่งธรรมชาติถูกมองว่าเป็น “อัยยัตุลลอฮ์” หรือหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชี้ให้เห็นมนุษย์ตระหนักถึงการมีอยู่ของพระผู้สร้าง ฮัมกายังวิพากษ์แนวคิดฆราวาสนิยมในโลกตะวันตกซึ่งพยายามแยกคุณค่าทางศาสนาออกจากธรรมชาติ นำไปสู่การลดทอนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า นอกจากนี้ หนังสือยังครอบคลุมประเด็นด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับศาสนา ศิลปะปรัชญา และแนวทางปฏิบัติทางจิตวิญญาณแบบซูฟี โดยอาศัยหลักฐานจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์เป็นฐานสำคัญ ฮัมกาเสนอวิธีการแสวงหาพระเจ้าผ่านการใช้เหตุผล การใคร่ครวญความหมายของการดำรงอยู่ และการพัฒนาจิตวิญญาณเพื่อเชื่อมโยงกับพระองค์ ผลการศึกษามีส่วนช่วยเสริมสร้างความเข้าใจด้านอะกีดะฮ์ โดยนำเสนอองค์ประกอบความเชื่ออย่างเป็นระบบ ทั้งในแง่เสาหลักแห่งศรัทธาและคุณลักษณะของอัลลอฮ์ อีกทั้งงานเขียนของฮัมกายังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความตระหนักรู้เกี่ยวกับหลักการศรัทธาที่ถูกต้องตามแนวทางอิสลาม

คำสำคัญ: หนังสืออะกีดะฮ์, วิธีรู้จักพระเจ้า, ฮัมกา, ศรัทธา

¹ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตและหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

¹ Master of Arts Program and Doctor of Philosophy Program, Faculty of Islamic Studies, Prince of Songkla University, Pattani Campus (Corresponding author / Email: ali_katih@hotmail.com)

ABSTRACT

This research aims to examine the key components of the akidah (Islamic theology) book *“Faith in God”*, written by Professor Dr. Haji Abdul Malik Karim Amrullah (Hamka). The book is a theological work that elucidates the principles of faith in God and the approaches to seeking Him from an Islamic perspective. This study employs a qualitative research design using documentary analysis based on primary sources, including the Qur’an, Hadith, Hamka’s biographical works, and relevant scholarly literature. Descriptive analysis is applied to interpret and present the core ideas and thematic structures found in the book. The findings reveal that Hamka’s *“Faith in God”* emphasizes the “process of seeking God” through contemplation of the beauty and order of the universe, viewing nature as “ayatollah” empirical signs that guide humans to recognize the existence of the Creator. Hamka also critiques Western secularism, which separates religious values from the natural order, resulting in a diminished awareness of humanity’s relationship with God. In addition, the book addresses key themes such as the relationship between humans and religion, art, philosophy, and Sufi spiritual practices, supported by evidence from the Qur’an and the Sunnah. Hamka proposes various methods for seeking God, including rational reflection, questioning the meaning of existence, and spiritual development aimed at strengthening one’s connection with the Divine. The study contributes to a deeper understanding of akidah by systematically presenting essential aspects of Islamic faith, including the pillars of faith and the attributes of Allah. Moreover, Hamka’s work plays an important role in enhancing awareness of authentic Islamic belief and its proper foundations.

Keywords: *Akidah book, knowledge of God, Hamka, faith*

บทนำ

หลักความเชื่อหรืออะกีดะฮ์เป็นรากฐานสำคัญที่สุดของศาสนาอิสลาม ทั้งในฐานะหลักคิดหลักศรัทธา และหลักแห่งการดำเนินชีวิต มุสลิมทุกคนย่อมยึดโยงความเข้าใจเกี่ยวกับพระเจ้าและจักรวาลจากวิชานี้ เพราะอะกีดะฮ์คือประตูแรกที่ทำให้มนุษย์รู้จักผู้สร้าง เข้าใจจุดหมายของชีวิต และตระหนักถึงบทบาทของตนในโลกที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดไว้ ความเชื่อไม่ได้เป็นเพียงทฤษฎีทางศาสนา หากแต่เป็นพลังที่หล่อเลี้ยงจิตใจและกำกับทิศทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในทุกย่างก้าว อัลลอฮ์ทรงย้ำผ่านอัลกุรอานซูเราะห์อัลอันบียาอ์ โองการที่ 25 ความว่า “*ไม่มีศาสนทูตคนใดที่เราส่งมาก่อนเจ้า นอกจากเราได้ดลว่า ‘แท้จริงไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากข้า ดังนั้นจงเคารพภักดีต่อข้าเถิด’*” โองการนี้สะท้อนถึงความจริงสากลว่า แก่นแท้ของทุกศาสนทูตคือการฟื้นฟูความเชื่อที่บริสุทธิ์และนำพามนุษย์ให้กลับมาสู่การนมัสการต่อพระองค์เพียงผู้เดียว นอกจากความสำคัญต่อบังเกิดบุคคลแล้ว หลักความเชื่อยังเป็นพลังรวมใจของสังคมมุสลิมในทุกยุคสมัย ศรัทธาที่ถูกต้องทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากการบูชาสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ สร้างความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจ และยังเป็นรากฐานของเอกภาพในสังคมอิสลาม เพราะความเชื่อเดียวกันนำไปสู่เป้าหมายเดียวกัน และให้กรอบจริยธรรมร่วมกันที่หล่อหลอมความสัมพันธ์ของผู้คน ดังที่พระองค์

ตรัสไว้ในซูเราะห์อัลอันบียาอ์ โองการที่ 92 ความว่า “แท้จริงประชาชาติของพวกเขาเจ้าคือประชาชาติเดียวกัน และข้าเป็นองค์อภิบาลของพวกเขา เจ้า ดังนั้นพวกเจ้าจงเคารพภักดีต่อข้าเถิด”

ภายใต้กรอบคิดเช่นนี้ หนังสืออะกิดะฮ์ “การศรัทธาในพระเจ้า” หรือ *Cara Mengenal Tuhan* ที่เขียนโดย ศาสตราจารย์ ดร. ฮายี अबดุลมาลิก การ์ิม อัมรุลเลาะห์ (ฮัมกา) จึงเป็นผลงานที่มีคุณค่าทั้งทางศาสนาและวิชาการ หนังสือเล่มนี้ไม่เพียงนำเสนอมิติของศรัทธาตามคำสอนของอิสลาม แต่ยังพยายามพาผู้อ่านให้ใคร่ครวญถึงพระเจ้า ผ่านทั้งการใช้เหตุผล การสังเกตธรรมชาติ และการพัฒนาจิตวิญญาณ ฮัมกานำเสนอแนวทางที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งสอดคล้องทั้งกับหลักฐานจากอัลกุรอานและซุนนะฮ์ ตลอดจนประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ เขาเชื่อว่าธรรมชาติทั้งมวลคือ “*Ayatullah*” หลักฐานที่มีชีวิตซึ่งนำพามนุษย์ให้รู้จักผู้สร้าง และทำให้ศรัทธาฝังรากลึกในจิตใจดุจเดียวกับการค้นพบความจริงด้วยตนเอง

ผลงานของฮัมกาเล่มนี้มีอิทธิพลอย่างมากในภูมิภาคมาลายู-นุซันตารา ทั้งในอินโดนีเซีย มาเลเซีย และภาคใต้ของไทย. Kamaruzaman (2022) กล่าวว่า หนังสือ *Cara Mengenal Tuhan* ถูกใช้ทั้งในสถาบันการศึกษา สถานศาสนา และชุมชน เป็นอ้างอิงในการสอนเรื่องอะกิดะฮ์ เป็นแนวทางการพัฒนาศรัทธา และเป็นหลักยึดของการสร้างอัตลักษณ์ทางศาสนาในภูมิภาคนี้ ความลุ่มลึกทางวรรณศิลป์ผสมผสานกับเนื้อหาศาสนาที่หนักแน่น ทำให้หนังสือนี้กลายเป็นมรดกทางปัญญาที่ข้ามกาลเวลา และยังคงถูกอ้างอิงในงานวิจัยด้านอิสลามศึกษาอย่างต่อเนื่อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงมีความสำคัญ เพราะเป็นการพิจารณา วิเคราะห์ และจัดระบบองค์ความรู้จากหนังสือเล่มสำคัญที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อมุสลิมในภูมิภาคมาลายู-นุซันตารา ในเชิงวิชาการ งานวิจัยนี้ช่วยสร้างฐานข้อมูลใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อสาขาอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา โดยเฉพาะการทำความเข้าใจแนวคิดด้านเทววิทยาของนักปราชญ์มุสลิมท้องถิ่น ในมิติด้านการศึกษา ผลการศึกษานี้สามารถนำไปบูรณาการในหลักสูตรด้านอะกิดะฮ์และวิชาอิสลามศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อเสริมความลึกซึ้งและความเป็นระบบในการเรียนการสอน สำหรับสังคมและชุมชนมุสลิม ผลการศึกษาเปิดโอกาสให้เกิดความเข้าใจต่อหลักศรัทธาที่ถูกต้อง อันนำไปสู่ความมั่นคงทางความคิด ลดความเข้าใจผิด และกระชับความเป็นเอกภาพภายในสังคม

ท้ายที่สุด งานวิจัยนี้ไม่ได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อศึกษาหนังสือเล่มหนึ่งของฮัมกาเท่านั้น แต่เพื่อชี้ให้เห็นบทบาทของอะกิดะฮ์ในฐานะหัวใจสำคัญของความเป็นมุสลิม และเป็นเสาหลักที่กำหนดวิถีชีวิต ความคิด และตัวตนของผู้ศรัทธา ในโลกที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ ค่านิยม และแนวคิดสมัยใหม่ งานศึกษานี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการรักษามรดกทางความรู้ของภูมิภาค พร้อมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันทางความคิดแก่สังคมมุสลิมเพื่อก้าวเดินอย่างมั่นคงบนเส้นทางแห่งศรัทธา

ศาสตราจารย์ ดร.ฮายี अबดุลมาลิก การ์ิม อัมรุลเลาะห์ (ฮัมกา) หรือที่รู้จักกันในชื่อเต็มว่า Haji Abdul Hamka bin Haji Abdul Karim Amrullah เกิดเมื่อวันที่ 13 มุฮัรรอม ปี ฮ.ศ. 1326 ซึ่งตรงกับวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2451 ในหมู่บ้าน Tanah Sirah, Nagari Sungai Batang บนชายฝั่งทะเลสาบมานิงจา จังหวัดสุมาตราตะวันตก ประเทศอินโดนีเซีย บิดาของเขาคือ เชค अबดุลการ์ิม อัมรุลเลาะห์ นักวิชาการอิสลามผู้มีชื่อเสียงในยุคนั้น และมารดาชื่อ ซาฟิยะฮ์ (Yusuf, 2014)

บิดาของฮัมกา หรือที่เป็นที่รู้จักกันในนาม ฮัจญ์ รอซูล หรือ เชครอซูล เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ 17 เดือนซอฟัร ปีอิญเราะฮ์ศักราช 1296 ซึ่งตรงกับวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2422 ท่านเป็นบุคคลสำคัญในขบวนการปฏิรูปเยาเวนมุสลิมในดินแดนมินังกาบาว โดยเฉพาะในช่วงเริ่มก่อตั้งขบวนการดังกล่าวเมื่อปี พ.ศ. 2449 ขณะที่ท่านกำลังศึกษาอยู่ในนครมักกะฮ์

บิดาของฮัมกาได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ความจำเป็นเลิศ และมีความกล้าหาญในการแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา แม้กระทั่งกล้าที่จะปฏิเสธคำสอนของครูผู้สอน หากเห็นว่าไม่สอดคล้องกับความจริงหรือหลักการที่ถูกต้อง (Hamka, 1974)

ฮัมกาเป็นบุตรคนโตของครอบครัว และมีน้องชายสามคน คือ अबดุลกุดุส การ์ิม, अबดุลมุกติ การ์ิม และอัสมา การ์ิม (Syukur, 1997) บิดาของฮัมกา เป็นผู้นำทางศาสนาและสังคมในดินแดนมีนังกาบาว ผู้ซึ่งมุ่งหวังอย่างยิ่งว่าบุตรทั้งหลายจะเติบโตขึ้นตามแบบอย่างของตนในฐานะ *อูละมาอ์* หรือผู้นำทางศาสนา ซึ่งหมายถึงผู้มีความรู้ลึกซึ้งในศาสนาอิสลาม ผู้ทำหน้าที่สั่งสอน เผยแพร่ และชักนำชุมชนตามหลักคำสอนอิสลาม

ในอัตชีวประวัติของตน ฮัมกาเล่าว่า เมื่อเขาเกิดมา บิดาได้กล่าวคำว่า “สิบปี” ด้วยน้ำเสียงที่เหมือนการประกาศเจตนารมณ์บางอย่าง ต่อมาเมื่อมีผู้ถามถึงความหมายของคำดังกล่าว บิดาของเขาตอบว่า: “อีกสิบปี เขาจะถูกส่งไปศึกษาที่มักกะฮ์ เพื่อให้เป็นผู้เคร่งครัดในศาสนาเช่นเดียวกับฉัน คุณย่าของเขา และบรรพบุรุษของเรา” (Yusuf, 2003)

คำกล่าวนี้นสะท้อนถึงความตั้งใจของบิดาที่ต้องการให้ฮัมกาก้าวสู่เส้นทางของ *นักปราชญ์ศาสนา* (religious scholar) ซึ่งในบริบทของครอบครัวฮัมกาหมายถึง การเป็นผู้รู้ทางศาสนาที่ได้รับการยอมรับในชุมชน ทำหน้าที่นำทางด้านศีลธรรม ความรู้ศาสนา และการปฏิบัติศาสนกิจ ซึ่งเป็นบทบาทที่สืบทอดต่อกันมาในสายตระกูลของพวกเขา

บิดาของฮัมกาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเขาจะได้ส่งลูกชายไปศึกษาต่อที่มักกะฮ์ เพื่อเป็นผู้สืบทอดการต่อสู้ในฐานะนักวิชาการอิสลาม (Abri, 2008) เรื่องราวของ “สิบปี” และการทำงานของบิดาในฐานะนักวิชาการผู้ยิ่งใหญ่ในยุคนั้น ได้ฝังลึกในจิตสำนึกของฮัมกา ซึ่งได้เลือกเส้นทางของนักวิชาการเป็นเส้นทางชีวิตของตนเอง นอกจากเป็นนักเขียน ผู้สังเกตการณ์ทางวัฒนธรรม นักวิทยาศาสตร์อิสลาม นักเทศน์ และนักการศึกษาแล้ว ฮัมกายังเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลทางการเมืองอีกด้วย (Yusuf, 2003) ในฐานะผู้มีแนวคิดก้าวหน้า ฮัมกาได้ถ่ายทอดมุมมองและความคิดอันลุ่มลึก ไม่เพียงผ่านการบรรยายและสุนทรพจน์เท่านั้น แต่ยังผ่านงานเขียนในรูปแบบต่าง ๆ อีกด้วย ฮัมกาเริ่มต้นงานประพันธ์ตั้งแต่อายุเพียง 17 ปี และตลอดช่วงชีวิตของท่านได้สร้างสรรค์ผลงานจำนวนมาก ทั้งในรูปแบบหนังสือและบทความในนิตยสาร แนวคิดของฮัมกาครอบคลุมหลากหลายสาขาวิชา อาทิ เทววิทยา อัตลักษณ์ความเป็นมุสลิม ปรัชญา การศึกษาอิสลาม ประวัติศาสตร์อิสลาม พิกย์ วรรณกรรม และตัฟซีร์ โดยมีผลงานสำคัญที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ดังต่อไปนี้

ในสาขาศาสนา ได้แก่ คอติบุลอุมมะฮ์ เล่มที่ 1-3 เขียนด้วยตัวอักษรภาษาอาหรับ; ความสำคัญของ Tabligh; Hikmat Isra' Mikraj และ Arkanul Islam

ในสาขาซูฟี ได้แก่ Tasawwuf Modern; Perkembangan Tasawuf Dari Abad ke Abad; Mengembalikan Tasawwuf ke Pangkalnya และ Renungan Tasawuf.

ในสาขาปรัชญา ได้แก่ Falsafah Hidup; Lembaga Hidup; Lembaga Budi; และ Negara Islam

ในสาขาประวัติศาสตร์ ได้แก่ Kenangan-kenangan Hidup; Ringkasan tarikh Ummat Islam และ Sejarah Ummat Islam

ในสาขาวรรณกรรม ได้แก่ Di Bawah Lindungan Ka'bah; Pedoman Masyarakat; Terusir และ Tuan Direktur

ในสาขาวัฒนธรรมและตํพซึร์ ได้แก่ Adat Minangkabau dan Agama Islam; Adat Minangkabau Menghadapi Revolusi และ Tafsir Al-Azhar

ผลงานจำนวนมากของฮัมกา ทั้งในรูปแบบบทความ นิตยสาร และงานเขียนประเภทอื่น ๆ ยังคงหลงเหลือและปรากฏให้เห็นอยู่ แม้จะยังไม่ได้รับการรวบรวมอย่างเป็นระบบทั้งหมดก็ตาม จากคำบอกเล่าของลูกชายของฮัมกา คือ รุสยุดี ฮัมกา (Rushdi Hamka) ระบุว่า ผลงานทั้งหมดของฮัมกามีจำนวนถึง 118 เล่ม ซึ่งเป็นงานเขียนที่ได้รับการบันทึกไว้แล้ว อย่างไรก็ตาม ยังมีผลงานบางส่วนที่ยังไม่ได้ถูกรวบรวมและบันทึกอย่างสมบูรณ์ (Rusydi, 1983)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาส่วนประกอบหนังสืออะกิดะฮ์ การศรัทธาในพระเจ้าโดยศาสตราจารย์ ดร.ฮายี อับดุลมาลิก การ์ิม อัมรุลเลาะห์ (ฮัมกา)

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) เป็นวิธีการหลัก ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ หนังสือ *การศรัทธาในพระเจ้า* อัลกุรอาน และอัลหะดีษ รวมทั้งเอกสารทุติยภูมิ เช่น ชีวประวัติของฮัมกา งานวิจัยด้านอะกิดะฮ์ และตำราวิชาการที่เกี่ยวข้อง การเก็บข้อมูลดำเนินการด้วยการอ่านเชิงวิเคราะห์และการสกัดประเด็น เพื่อนำข้อมูลที่ได้อาจจัดหมวดหมู่ตามหัวข้อสำคัญของเนื้อหาและแนวคิดด้านความเชื่อ

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อค้นหาโครงสร้างความคิดของผู้เขียน ร่วมกับการตีความเชิงบริบท (Interpretative Analysis) เพื่อเชื่อมโยงแนวคิดกับหลักฐานทางศาสนาและบริบททางสังคมของผู้เขียน นอกจากนี้ยังใช้การทบทวนเปรียบเทียบ (Comparative Review) เพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างแนวคิดของฮัมกากับหลักอะกิดะฮ์ กระแสหลัก ผลการวิเคราะห์ทั้งหมดนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นองค์ประกอบของหนังสือ แนวคิดหลัก และกรอบความเชื่อที่ฮัมกานำเสนออย่างชัดเจนและเป็นระบบ

ผลการวิจัย

1. ชื่อของหนังสือ

ชื่อหนังสือเล่มนี้คือ "การศรัทธาในพระเจ้า" ในภาษาอินโดนีเซียเรียกว่า Cara Mengenal Tuhan เขียนโดยศาสตราจารย์ ดร.ฮายี อับดุลมาลิก การ์ิม อัมรุลเลาะห์ (ฮัมกา) ผลงานนี้เป็นหนังสือเกี่ยวกับอะกิดะฮ์อิสลาม ที่นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรู้จักพระเจ้า ฮัมกาได้เขียนบทพิเศษในหัวข้อ "จากมุมมองใดที่จะแสวงหาพระเจ้า" เพื่อแสดงให้เห็นว่ามนุษย์สามารถค้นพบพระเจ้าได้ผ่านความงามของธรรมชาติ จักรวาล และความสวยงามของโลกใบนี้

ฮัมกาอธิบายเรื่องพระเจ้าในวิธีเชิงปรัชญาได้อย่างน่าทึ่ง โดยท่านสามารถเชื่อมโยงการอธิบายเรื่อง เตาฮีด (เอกภาพของพระเจ้า) เข้ากับแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ เช่น อะตอม, ลัทธิคอมมิวนิสต์ และจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ ทำให้เนื้อหาของหนังสือ "การศรัทธาในพระเจ้า" โดดเด่นด้วยการผสมผสานปรัชญาเข้ากับสังคมมุสลิมได้อย่างกลมกลืน อีกทั้งยังเต็มไปด้วยสาระและแนวคิดใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ เช่นเดียวกันในหนังสือเล่มนี้ ฮัมกายังได้นำคำพูดของเพลโตมาอ้างอิงว่า "เบื้องหลังของโลกที่เรา

มองเห็นนี้ มีอำนาจอย่างหนึ่งที่เรามองไม่เห็น เราทั้งหลายเกิดขึ้นมาเพราะอำนาจนั้น และในที่สุดเราจะต้องกลับไปสู่อำนาจนั้น...” (Hamka, 1984)

หนังสือเล่มนี้จึงเป็นผลงานที่สำคัญในการเสริมสร้างความเข้าใจในด้านศรัทธา และยังเชื่อมโยงกับแนวคิดทางปรัชญาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมมุสลิมได้อย่างลงตัว ฮัมกาเป็นอุลามายที่มีบทบาทสำคัญในองค์กรศาสนาอิสลามของอินโดนีเซีย โดยมีอิทธิพลอย่างสูงในการเผยแพร่วิทยาศาสตร์อิสลามในประเทศที่มีประชากรมุสลิมอย่างมาก ขณะเดียวกันยังต้องเผชิญกับสังคมที่มีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ควบคู่กัน ในช่วงที่ประธานาธิบดีซูการ์โนดำรงตำแหน่ง ฮัมกาเคยถูกจำคุก นอกจากนี้เขายังลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าสมาคมอุลามายอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นตำแหน่งที่รัฐบาลแต่งตั้งให้ เนื่องจากผู้มีอำนาจในรัฐบาลไม่รับฟังคำแนะนำทางศาสนาของเขา

หนังสือ "การศรัทธาในพระเจ้า" เป็นผลงานที่มีคุณค่าระดับสูง (ไฮคลาส) โดยบทเริ่มต้นของหนังสือมีชื่อว่า Cara mengenal Tuhan ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในอินโดนีเซียเมื่อปี ค.ศ. 1959 และในมาเลเซียในปี ค.ศ. 1967 ฮัมกาได้อธิบายเรื่องราวของพระเจ้าผ่านวิถีทางปรัชญาอย่างน่าทึ่ง โดยท่านสามารถเชื่อมโยงแนวคิด เตาฮีด (เอกภาพของพระเจ้า) เข้ากับแนวคิดเกี่ยวกับอะตอม ลัทธิคอมมิวนิสต์ และจิตวิเคราะหฺ์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ ได้อย่างลึกซึ้งและแยบยล (Hamka, 1984)

Cara Mengenal Tuhan แปลว่า วิธีการรู้จักพระเจ้า ในที่นี้คำว่า Cara ในภาษาอาหรับเรียกว่า *Tariqah* หรือ *Manhaj* ซึ่งหมายถึง "วิธี" หรือ "แนวทาง" ส่วนคำว่า Tuhan ในภาษาอาหรับเรียกว่า Allah ซึ่งหมายถึง "อัลลอฮ์" พระนามเฉพาะของพระผู้เป็นเจ้า โดยหมายถึงพระนามของพระผู้เป็นเจ้าผู้ทรงสูงสุดแห่งสากลจักรวาล ในศาสนาอิสลาม อัลลอฮ์เป็นพระเจ้าเพียงองค์เดียวที่ถูกนับถือและศรัทธาว่าเป็นผู้สร้างโลกและจักรวาลทั้งหมด พระองค์ทรงเป็นผู้บังเกิดสรรพสิ่ง ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น พระองค์ทรงเป็นผู้สร้าง ผู้ควบคุม และผู้ดูแลทุกสิ่งในจักรวาล

ตามคำกล่าวของ Ibn al-Qayyim al-Jawziyyah (1996) "มะรียะตุลลอฮ์" ซึ่งในความหมายของ *อะห์ลุลมะรียะฮ์* (บรรดาผู้ที่รู้จักอัลลอฮ์) หมายถึง ความรู้ที่ทำให้บุคคลสามารถปฏิบัติในสิ่งที่จำเป็นสำหรับเขา และทำให้เกิดผลจากการยอมรับของเขาต่อพระองค์ "มารียะตุลลอฮ์" ไม่ได้หมายถึงเพียงแค่การรู้จักอัลลอฮ์ตามตัวอักษร แต่เป็นการตระหนักรู้ถึงเส้นทางที่นำพามนุษย์ให้เข้าใกล้อัลลอฮ์มากขึ้น โดยการก้าวข้ามอุปสรรคและการรบกวนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางไปสู่การเชื่อมโยงกับอัลลอฮ์

มุฮัมหมัด บิน ซอลิห์ อัลอุษัยมิน *รามีฮฺมาฮฺลุลลอฮ์* ได้กล่าวว่า ความหมายของ "มะรียะตุลลอฮ์" คือ “การรู้จักอัลลอฮ์ *อิซซะวะญ์ลาลา* ด้วยหัวใจ” ด้วยความรู้นี้ ผู้ศรัทธาจึงยอมรับทุกสิ่งที่พระองค์ทรงกำหนดไว้ เพื่อที่เขาจะยอมจำนนและเชื่อฟังพระองค์ ด้วยเหตุนี้ ผู้ศรัทธาจึงต้องการใช้การตัดสินใจด้วยบทบัญญัติของชะรีอะฮ์ ที่พระองค์ทรงประทานผ่านศาสนทูตของพระองค์ นั่นก็คือท่านนบีมุฮัมหมัด *ซ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลิม* (Uthaymin, 2004).

2. สาเหตุของการแต่งหนังสือ

หนังสือ การศรัทธาในพระเจ้า โดย ฮัมกา มีบทพิเศษที่ชื่อว่าการค้นหาพระเจ้าในความงดงามของธรรมชาติ "Finding God in the Beauty of Nature" ซึ่งกล่าวถึงหน้าที่ของมนุษย์ โดยเฉพาะชาวมุสลิม ที่จะต้องพิจารณาจักรวาลด้วยจิตใจที่สะอาดและสติปัญญาที่แจ่มชัด เมื่อทำเช่นนั้น มนุษย์จะสามารถค้นพบคุณลักษณะสามประการของพระผู้สร้าง ได้แก่ ความงดงาม (*Jamal*), ความยิ่งใหญ่ (*Jalal*), และ ความสมบูรณ์แบบ (*kamal*)

ด้วยการใช้จิตใจที่ชัดเจนและความตั้งใจในการคิดและไตร่ตรองอย่างซื่อสัตย์ มนุษย์จะได้ข้อสรุปว่าเป็นไปไม่ได้ที่จักรวาลจะมีอยู่หรือเกิดขึ้นด้วยตัวมันเอง และเป็นไปไม่ได้ที่ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

จะเกิดขึ้นโดยไม่มีผู้ควบคุมจัดการ เป็นเรื่องยากสำหรับจิตใจมนุษย์ที่จะปฏิเสธว่าอัลลอฮ์ผู้ทรงอำนาจเพียงองค์เดียวที่สามารถจัดระเบียบและเคลื่อนย้ายทุกสิ่งได้

การตระหนักถึงความจริงเหล่านี้ ทำให้มนุษย์เปิดรับต่อโลกทัศน์ที่ยืนยันถึงการมีอยู่และบทบาทของพระเจ้าในการสร้างสรรค์และกำกับดูแลทุกสิ่งภายในเอกภพ Syed Muhammad Naquib al-Attas (1993) ชี้ให้เห็นว่า สิ่งแรกและสิ่งสำคัญที่ชาวตะวันตกทำให้กลายเป็น “วัตถุของการศึกษา” คือ จักรวาล และต่อมาได้พัฒนาให้เป็นศูนย์กลางของศาสตร์สมัยใหม่ โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ทางธรรมชาติ ท่าน Al-Attas (1993) อธิบายอีกว่า ความเข้าใจของตะวันตกที่มีต่อจักรวาลนั้นมีลักษณะ “ฆราวาส” (secular) กล่าวคือ เป็นมุมมองที่ตัดขาดความสัมพันธ์ระหว่างจักรวาลกับพระเจ้า โดยท่านกล่าวว่า “ด้วยความเสื่อมทรามของธรรมชาติ... การปลดปล่อยธรรมชาติจากความเชื่อทางศาสนา ซึ่งเกี่ยวข้องกับการขับไล่วิญญาณ เทพเจ้า และเวทมนตร์ออกจากโลกธรรมชาติ ทำให้จักรวาลถูกแยกออกจากพระเจ้า และมนุษย์ก็แยกตัวออกจากจักรวาล เพื่อที่มนุษย์จะไม่ถือว่าธรรมชาติเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกต่อไป การกระทำนี้เปิดโอกาสให้มนุษย์สามารถกระทำการต่อธรรมชาติได้อย่างอิสระ เพื่อใช้ประโยชน์ตามความต้องการและแผนงานของตนเอง ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์และการพัฒนา” ครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ควรเริ่มเชิญชวนให้นักเรียนมองปรากฏการณ์ทางธรรมชาติในมุมมองที่ถูกต้อง กล่าวคือ ควรมองว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีชีวิตและเป็นสัญลักษณ์ของอุทยานภาพของพระเจ้า ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของมารยาททางศาสนา การสอนเช่นนี้จะทำให้นักเรียนไม่เพียงมองจักรวาลหรือร่างกายมนุษย์เป็นเพียงวัตถุแห่งการสังเกต แต่เห็นความสัมพันธ์ของมันกับคุณค่าอันศักดิ์สิทธิ์

ผู้สังเกตการณ์และนักวิจัยจึงจำเป็นต้องตระหนักว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นในจักรวาลนั้นไม่สามารถแยกออกจากขุนนะตุลลอฮ์ได้ ด้วยวิธีการเช่นนี้ พวกเขาจะบรรลุถึงความตระหนักในพระเจ้า ดังที่กล่าวในคัมภีร์อัลกุรอานซูเราะห์ อาลีอิมรอน โองการที่ 191 ความว่า “ข้าแต่พระเจ้าของเรา พระองค์มิได้สร้างสิ่งนี้มาอย่างไรประโยชน์ พระองค์ทรงบริสุทธิ์ โปรดปกป้องพวกเราจากการลงโทษแห่งไฟ”

ฮัมกาได้ยืนยันว่า ด้วยสติปัญญาของเขา มนุษย์สามารถสรุปได้อย่างถูกต้องและแม่นยำว่ามีพลังที่สามารถสร้างและจัดระเบียบจักรวาลทั้งหมดได้ จิตใจจะบอกว่าเป็นไปไม่ได้ที่ทุกสิ่งจะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติหรือเกิดขึ้นเองโดยไม่มีผู้สร้างและจัดระเบียบ ชี้ให้เห็นว่า นับตั้งแต่ศาสนาอิสลามเข้ามายังภูมิภาคอินโดนีเซีย นักวิชาการหลายท่านได้เขียนคำสอนของศาสนาอิสลามในภาษามลายูที่ใช้ตัวอักษรอาหรับ แต่เมื่อภาษาอินโดนีเซียได้รับการพัฒนาอย่างมาก งานเขียนเหล่านี้ก็ถูกละเลยไป มีผู้ที่สามารถอ่านภาษามลายูด้วยอักษรยาวีน้อยลงเรื่อย ๆ ทำให้งานเขียนอันทรงคุณค่าเหล่านี้ถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง

แม้งานด้านศาสนาหลายแขนงจะยังคงมีความสำคัญและจำเป็นต้องสืบทอดต่อไป แต่ในความเป็นจริงแล้ว มีเพียงนักวิชาการจำนวนน้อยเท่านั้นที่มีความรู้ภาษาศาสนา (ภาษาอาหรับ) อย่างลึกซึ้ง และสามารถถ่ายทอดคำสอนอิสลามเป็นภาษาอินโดนีเซียร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในจำนวนนี้ ได้แก่ อูस्ताซ มุฮัมหมัด ฮัสบี อัชชิตติกี, อูस्ताซ อัคหมัด ฮาซัน บังกี และอูस्ताซ ซัยนุลลอฮ์ อารีฟิน อับบาส จากเมืองเมดาน ท่ามกลางบรรดาภคของภารกิจอันศักดิ์สิทธิ์นี้ ฮัมกาเองก็ได้น้อมรับภารกิจดังกล่าวและเข้าร่วมในการเผยแพร่ศาสนาด้วยเช่นกัน

อูस्ताซ ฮัสบี และอูस्ताซ อัคหมัด ฮาซัน มีความโดดเด่นในด้านการวิเคราะห์อัลหะดีษและอัลฟิกฮ์ โดยผลงานวิชาการของทั้งสองมุ่งตอบโจทยผู้ที่เพิ่งเข้ารับอิสลามเป็นพิเศษ ขณะที่ อูस्ताซ ซัยนุลลอฮ์ อารีฟิน อับบาส เป็นที่ยอมรับกว้างขวางในด้านการศึกษาวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ สำหรับ ฮัมกา ภารกิจที่ท่านมุ่งมั่นเป็นพิเศษคือการอธิบายเรื่อง “อะกีดะฮ์” ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของความเชื่อในศาสนาอิสลาม แม้เนื้อหาบางตอนในงานเขียนจะมีลักษณะคล้ายปรัชญา แต่ฮัมกาเน้นย้ำเสมอว่า ท่านมิได้พยายาม

ทำให้ศาสนาอิสลามต้องผูกโยงตามกระแสปรัชญาตะวันตก หากมีการใช้แนวคิดทางปรัชญา ก็เพียงพอเสริมสร้างน้ำหนักและเหตุผลให้แก่ข้อโต้แย้งที่สนับสนุนศาสนาอิสลามและศรัทธาเท่านั้น

มีผู้คนมากมายที่หลงผิด ไม่สามารถค้นพบหนทางที่จะเชื่อในพระเจ้าผู้ทรงมีอยู่ได้ ขณะเดียวกันก็มีปรัชญาหลายแนวทางที่บังเอิญนำพามนุษย์มาพบกับความเชื่อมั่นในพระเจ้าผู้ทรงเป็นจริง ปรัชญาเหล่านี้บางครั้งฮัมกา ได้นำมาใช้เป็นเครื่องยืนยันถึงความจริงของสิ่งที่พระเจ้าทรงเปิดเผยแก่ศาสนาดของพระองค์ สำหรับฮัมกาแต่งหนังสือเล่มนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญคือการ “ปลุกต้นไม้แห่งศรัทธา” ในหัวใจของผู้อ่าน ผ่านวิธีการนำเสนอที่สดใหม่และเข้าใจง่าย ฮัมกาได้รวบรวมเนื้อหาจากตำราและแหล่งความรู้ภาษาอาหรับ ซึ่งเป็นภาษาต้นทางของอิสลาม แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นภาษาของบรรพบุรุษและประชาชนของเขา เพื่อให้ผู้คนสามารถเข้าถึงความรู้ทางศาสนาได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ด้วยงานเขียนเล่มนี้ ฮัมกาหวังที่จะสานต่อความพยายามของนักวิชาการมุสลิมชาวอินโดนีเซียที่เคยบุกเบิกไว้ก่อนหน้านี้ โดยนำเสนอในรูปแบบและแนวทางใหม่ แม้ว่ามิติของการศึกษาศาสนาอิสลามจะมีความกว้างใหญ่และครอบคลุมหลายสาขา แต่ฮัมกาตั้งใจเน้นไปที่ “แก่นแท้ของความเชื่อ” ผ่านการผสมผสานระหว่างเหตุผลและหลักฐานทางศาสนา เพื่อเชื่อมโยงความคิดของมนุษย์เข้ากับการเปิดเผยของพระเจ้า (Hamka, 1984)

จะเห็นได้ว่าหนังสือเล่มนี้เป็น แนวทางของฮัมกาในการรู้จักพระเจ้าและหลักเลียงลัทธิฆราวาสนิยมคือการเรียกร้องให้กลับไปสู่หลักการเตาฮีดที่บริสุทธิ์ เสริมสร้างความตระหนักรู้ทางจิตวิญญาณ และปฏิเสธการแยกศาสนาออกจากชีวิตทุกรูปแบบ สำหรับฮัมกา ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ครอบคลุมทุกด้านของชีวิต และลัทธิฆราวาสนิยมที่พยายามแยกศาสนาออกจากชีวิตของมนุษย์ ถือเป็นภัยคุกคามที่ต้องถูกปฏิเสธอย่างหนักแน่นผ่านทางการศึกษา การปฏิบัติศาสนกิจ และการทำความดี

3. โครงสร้างและเนื้อหาของหนังสือ "การศรัทธาในพระเจ้า"

หนังสือ การศรัทธาในพระเจ้า โดย ฮัมกา ถือเป็นผลงานสำคัญที่สะท้อนแนวคิดด้านอะกีดะฮ์ (หลักความเชื่อในศาสนาอิสลาม) โดยผสมผสานมุมมองทางศาสนา ปรัชญา และวิทยาศาสตร์ เพื่ออธิบายถึงความสำคัญของความศรัทธาในพระเจ้าอย่างรอบด้าน โครงสร้างและเนื้อหาของหนังสือสามารถแบ่งออกเป็นส่วนสำคัญดังนี้:

3.1 บทนำ

ฮัมกาเริ่มต้นหนังสือ “การศรัทธาในพระเจ้า” ด้วยการเน้นย้ำถึงความสำคัญของความศรัทธาในพระเจ้าในฐานะหัวใจหลักของศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตทั้งในมิติส่วนบุคคลและสังคม เขาอธิบายถึงแรงบันดาลใจและเป้าหมายในการเขียนหนังสือเล่มนี้ โดยมุ่งหมายให้ผู้อ่านตระหนักว่าความศรัทธาในพระเจ้าไม่ใช่เพียงหลักการทางศาสนา แต่ยังมีบทบาทในการหล่อหลอมพฤติกรรมและสร้างความสมดุลให้กับชีวิตและสังคมโดยรวม

3.2 วัตถุประสงค์ของหนังสือ

เป้าหมายหลักของหนังสือเล่มนี้คือการแสดงให้เห็นว่าความศรัทธาในพระเจ้าเป็นมากกว่าคำสอนทางศาสนา แต่ยังส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมส่วนบุคคล เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม และเตรียมพร้อมรับมือกับความท้าทายที่เกิดขึ้นในโลกยุคใหม่ ฮัมกาเชื่อมโยงแนวคิดด้านศาสนากับวิทยาศาสตร์และปรัชญาเพื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงความสำคัญของความศรัทธาในบริบทที่หลากหลาย

3.3 ปัญหาและคำถามที่ต้องการแก้ไข

ในยุคที่ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้เกิดข้อสงสัยเกี่ยวกับการมีอยู่ของพระเจ้า ฮัมกาได้ตอบคำถามเหล่านี้ผ่านการอธิบายที่ใช้ทั้งหลักการทางศาสนาและการวิเคราะห์เชิงเหตุผล เนื้อหาในหนังสือมุ่งตอบสนองต่อความสงสัยของผู้อ่าน พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจที่มั่นคงในหลักการศรัทธา

ด้วยโครงสร้างเนื้อหาที่ชัดเจนและการผสมผสานแนวคิดด้านศาสนา ปรัชญา และวิทยาศาสตร์ หนังสือ การศรัทธาในพระเจ้า โดยฮัมกา จึงเป็นผลงานที่มีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาหรือทำความเข้าใจเกี่ยวกับอะกีดะฮ์และความศรัทธาในบริบทของสังคมยุคใหม่

3.4 การนำเสนอเนื้อหา

นอกจากบทนำแล้ว ผู้เขียนยังได้อธิบายเกี่ยวกับ "มนุษย์และศาสนา" ในหัวข้อนี้ ท่านได้อธิบายถึง "สิ่งที่มีอยู่" โดยผ่านการค้นคว้าของนักวิทยาศาสตร์ นักปรัชญา ศาสนา พิตรอร์ (ธรรมชาติบิรุตซ์ของมนุษย์) และอิสลาม ความศรัทธา สติปัญญา และการปฏิบัติตามแบบดั้งเดิม

ในหัวข้อ "จากมุมใดที่ควรค้นหาพระเจ้า?" ท่านได้อธิบายถึงด้านของความมั่งคั่งและศิลปะ การใช้สติปัญญาในการพิจารณาโลกและปรัชญา ความหมายของชีวิตคืออะไร? เส้นทางสู่การปฏิบัติทางจิต (ตะเศวฟ) ความต้องการตามธรรมชาติที่แท้จริง การขัดอิทธิพลจากภายนอก และหลักฐานสู่ประการในการรู้จักพระเจ้า

ในหัวข้อ "ความเชื่อในพระเจ้าและนักปรัชญา" ท่านได้อธิบายถึงการมีอยู่ของพระเจ้า เหตุใดผู้คนจึงไม่เชื่อในพระองค์ พระองค์คือผู้ทรงเป็นแต่เริ่มและผู้ทรงเป็นในบั้นปลาย ไม่มีสิ่งใดที่เหมือนกับพระเจ้า พระเจ้าทรงดำรงอยู่ด้วยพระองค์เอง ความเป็นเอกภาพของพระเจ้า (อัล-วะหฺดานียะฮ์) พระกำลังและพระเจตจำนง พระปรีชาญาณ ชีวิต ความรู้ การได้ยินและการมองเห็นของพระองค์ อัล-กะลาม (คำตรัสของพระเจ้า) และการค้นหาพระเจ้าในความมั่งคั่งของธรรมชาติ.

เริ่มต้นด้วยหัวข้อใหญ่และตามด้วยหัวข้อย่อย เช่น "มนุษย์และศาสนา" เป็นหัวข้อใหญ่ จากนั้นตามด้วยหัวข้อย่อย "สิ่งที่มีอยู่" ผู้เขียนได้อธิบายอย่างละเอียดว่า "ธรรมชาติกว้างใหญ่ไพศาล และมนุษย์อาศัยอยู่ในนั้น ด้วยประสาทสัมผัสและสติปัญญาที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ มนุษย์สามารถมองเห็นธรรมชาติในทุกลักษณะและพฤติกรรมของมัน มีทั้งความยิ่งใหญ่ ความมหัศจรรย์ และความมั่งคั่ง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่คงที่ ชีวิตของมนุษย์ไม่สามารถแยกออกจากธรรมชาตินี้ได้" (Hamka, 1984)

ในหัวข้อ "จากมุมใดที่ควรค้นหาพระเจ้า?" โดยเฉพาะหัวข้อย่อย "ด้านของความมั่งคั่งและศิลปะ" ฮัมกาอธิบายโดยอ้างอิงงานวิจัยของนักจิตวิทยาว่า จิตวิญญาณของมนุษย์มีสามองค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงมนุษย์กับธรรมชาติ ได้แก่ ความรู้สึก ความคิด และความตั้งใจ ฮัมกาอธิบายว่า หากความรู้สึกเป็นองค์ประกอบที่โดดเด่นที่สุด มนุษย์คนนั้นจะมีแนวโน้มเป็นศิลปิน แต่หากความคิดเป็นสิ่งที่โดดเด่นกว่า เขาก็จะมีแนวโน้มเป็นนักปรัชญา (Hamka, 1984)

ฮัมกาจัดวางเนื้อหาในลักษณะเดียวกันนี้ในส่วนอื่นของหนังสือ เพื่อชี้ให้เห็นว่า การเข้าถึงพระเจ้าสามารถทำได้ผ่าน "ประตู" หลายบาน ไม่ว่าจะเป็นศิลปะ ปรัชญา การตั้งคำถามถึงความหมายของชีวิต (ตะเศวฟ) หรือทางพิตรอร์ แต่ละประตูมีวิธีการและหนทางเฉพาะของตนในการนำพามนุษย์ให้ค้นพบพระเจ้า หนังสือเล่มนี้ปิดท้ายด้วยหัวข้อเกี่ยวกับ การแสวงหาพระเจ้าผ่านความมั่งคั่งและระเบียบของจักรวาล ซึ่งสะท้อนแนวคิดสำคัญของฮัมกาที่ว่าธรรมชาติทั้งหมดคือ "สัญญาณ" ที่ชี้แนะมนุษย์สู่ผู้สร้าง (Hamka, 1984)

อภิปรายผล

การเชื่อมโยงระหว่างศาสนา ปรัชญา และวิทยาศาสตร์ หนังสือ การศรัทธาในพระเจ้าของฮัมกา โดดเด่นในการเชื่อมโยงหลักการศรัทธาในพระเจ้า (เตาฮีด) กับปรัชญาและวิทยาศาสตร์อย่างกลมกลืน การอธิบายถึงเตาฮีดผ่านแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์ เช่น อะตอม และจิตวิเคราะหของซิกมันด์ ฟรอยด์ สะท้อนให้เห็นถึงความลึกซึ้งในการประยุกต์ใช้แนวคิดที่ซับซ้อนเพื่อยืนยันการมีอยู่ของพระเจ้า การนำเสนอในลักษณะนี้ช่วยตอบโต้ความสงสัยของผู้อ่านในยุคที่การแยกศาสนาออกจากชีวิตประจำวันเริ่มมีบทบาทสำคัญ การอภิปรายถึงแนวคิดเชิงปรัชญา เช่น ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่มุ่งปฏิเสธการมีอยู่ของพระเจ้า แสดงให้เห็นว่าฮัมกาไม่เพียงมุ่งเน้นการอธิบายหลักการศรัทธา แต่ยังตอบโต้ข้อโต้แย้งที่ท้าทายความเชื่อในศาสนาอิสลามอย่างมีเหตุผล

เป้าหมายในการตอบสนองต่อความท้าทายทางสังคม เป้าหมายหลักของหนังสือคือการตอบสนองต่อความท้าทายในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะกระแสความคิดแบบฆราวาสนิยม (Secularism) ฮัมกาเรียกร้องให้สังคมมุสลิมกลับคืนสู่หลักการเตาฮีดที่บริสุทธิ์ ด้วยการนำเสนอเนื้อหาที่ผสมผสานแนวคิดเชิงปรัชญาและศาสนา พร้อมทั้งยืนยันว่าความศรัทธานั้นไม่ควรถูกจำกัดอยู่ในมิติส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ควรเป็นรากฐานที่ขับเคลื่อนสังคม ฮัมกาใช้ธรรมชาติและความงดงามของจักรวาลเป็นจุดเริ่มต้นในการค้นหาพระเจ้า แนวทางนี้สอดคล้องกับหลักคำสอนอิสลามที่เน้นการไตร่ตรองสรรพสิ่งที่ถูกสร้าง (ตะฟักกูร) เพื่อยืนยันการมีอยู่ของผู้สร้าง

โครงสร้างและการนำเสนอเนื้อหา หนังสือแบ่งออกเป็นหัวข้อที่มีความชัดเจน โดยเริ่มต้นจากบทนำที่กล่าวถึงความสำคัญของความศรัทธาในฐานะแก่นหลักของศาสนาอิสลาม ก่อนที่จะเชื่อมโยงหลักศาสนาเข้ากับปรัชญาและวิทยาศาสตร์ หัวข้อ “มนุษย์และศาสนา” และ “จากมุมใดที่ควรค้นหาพระเจ้า” เป็นตัวอย่างที่สะท้อนความสามารถของฮัมกาในการประยุกต์ใช้ตัวอย่างจากธรรมชาติ วิทยาศาสตร์ และศิลปะ เพื่อเชื่อมโยงมนุษย์กับพระเจ้า การนำเสนอในลักษณะนี้ช่วยดึงดูดผู้อ่านให้ไตร่ตรองความเชื่อในบริบทที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น การใช้กรณีศึกษาและตัวอย่างเชิงปรัชญาในหัวข้อ “ความเชื่อในพระเจ้าและนักปรัชญา” ช่วยเสริมความน่าเชื่อถือของเนื้อหา ทำให้ผู้อ่านมองเห็นการบูรณาการระหว่างศรัทธาและเหตุผล

คุณค่าของหนังสือในบริบทปัจจุบัน หนังสือการศรัทธาในพระเจ้า มีคุณค่าทั้งในด้านวิชาการและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เนื้อหาในหนังสือช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในความศรัทธาผ่านมุมมองที่ครอบคลุม ทั้งด้านศาสนา ปรัชญา และวิทยาศาสตร์

ในยุคที่กระแสความคิดแบบฆราวาสนิยมและแนวโน้มการปฏิเสธศาสนามีอิทธิพลต่อสังคม หนังสือเล่มนี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการยืนยันคุณค่าของศรัทธาและหลักศาสนาอิสลาม ฮัมกาได้เสนอแนวทางที่ชัดเจนสำหรับการตอบโต้กระแสเหล่านี้ด้วยเหตุผลและความเข้าใจ

หนังสือ การศรัทธาในพระเจ้า ของฮัมกา เป็นผลงานที่ตอบสนองต่อความท้าทายทางปรัชญาและสังคมในยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเชื่อมโยงระหว่างศาสนา ปรัชญา และวิทยาศาสตร์ในลักษณะบูรณาการ ทำให้หนังสือเล่มนี้เป็นทรัพยากรสำคัญในการเสริมสร้างความเข้าใจในหลักศรัทธาทั้งในมิติส่วนบุคคลและสังคม ผลงานนี้สะท้อนถึงความพยายามของฮัมกาในการเชื่อมโยงหลักศาสนาอิสลามกับความรู้สมัยใหม่ โดยเน้นความสำคัญของศรัทธาในฐานะรากฐานที่ขับเคลื่อนทั้งชีวิตและสังคมมนุษย์

หนังสือเล่มนี้สอดคล้องกับหนังสือที่เขียนโดยบรรดานักวิชาการศาสนาอิสลาม เช่น เชคยูซุฟ อัล-กอรอฎอวีย ในหนังสือ การมีอยู่ของพระเจ้า (Wujudullah) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีอยู่

ของพระเจ้าผ่านศิลปะและความงดงามของจักรวาล มนุษย์โดยธรรมชาติจะถูกชี้นำไปสู่พระเจ้าหากพวกเขาไตร่ตรองถึงธรรมชาติโดยปราศจากอิทธิพลภายนอก เช่น การยึดถือในลัทธิสุดโต่งหรือการปฏิบัติตามโดยไม่ไตร่ตรอง (al-Qaradhawi, n.d.)

เช่นเดียวกันสอดคล้องกับหนังสือ "Tauhid dan Sains" เขียนโดย Bakar (1994) เป็นการรวบรวมบทความที่ครอบคลุมหลายมิติของประวัติศาสตร์และปรัชญาวิทยาศาสตร์อิสลาม หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ รากฐานทางญาณวิทยาของวิทยาศาสตร์อิสลาม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และพระเจ้าในมุมมองของวิทยาศาสตร์อิสลาม การปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิทยาศาสตร์อิสลามและตะวันตก และอิสลามและวิทยาศาสตร์สมัยใหม่

Osman Bakar (1994) เน้นว่า วิทยาศาสตร์อิสลามไม่ได้เกิดขึ้นจากชาวมุสลิมเท่านั้น แต่ยังได้รับการสนับสนุนจากบุคคลที่ไม่ใช่มุสลิมด้วย อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ทำให้วิทยาศาสตร์นี้เป็น "อิสลาม" คือความเกี่ยวข้องในเชิงแนวคิดกับหลักคำสอนพื้นฐานของอิสลาม โดยเฉพาะหลักการเตาฮีด (*Tauhid*) หนังสือเล่มนี้พยายามเปิดเผยความสัมพันธ์เชิงออร์แกนิก (ความสัมพันธ์เชิงออร์แกนิกระหว่างความรู้-ความคิด-จิตวิญญาณ) ระหว่างเตาฮีดและวิทยาศาสตร์ในมุมมองของนักวิทยาศาสตร์มุสลิม

ด้วยวิธีการแบบสหวิทยาการที่ผสมผสานระหว่างประวัติศาสตร์และปรัชญา Bakar (1994) แสดงให้เห็นว่าวิทยาศาสตร์อิสลามมีลักษณะเฉพาะในเชิงศาสนา โดยอ้างอิงหลักการเกี่ยวกับอภิปรัชญา (Metaphysics) จักรวาลวิทยา (Cosmology) ญาณวิทยา (Epistemology) จริยธรรม และศีลธรรมของอิสลาม ซึ่งทำให้แตกต่างจากวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ แม้ทั้งสองจะมีความเหมือนกันในด้านความมีเหตุผล (Rationality) ตรรกะ (Logic) และวิธีการทางวิทยาศาสตร์

หนังสือเล่มนี้มีคุณูปการสำคัญในการเปิดเผยแนวทางปัญญาและจิตวิญญาณของอิสลามที่มีต่อวิทยาศาสตร์ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงสาเหตุของวิกฤตในยุคปัจจุบันในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของตะวันตก ดังนั้น "Tauhid dan Sains" จึงกลายเป็นแหล่งอ้างอิงที่สำคัญสำหรับผู้สนใจในปัญหาเกี่ยวกับความรู้ในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะอยู่ในสายวิชาการใดก็ตาม

สรุปผล

หนังสือ "การศรัทธาในพระเจ้า" (Cara Mengenal Tuhan) เขียนโดยศาสตราจารย์ ดร. ฮาอี อับดุลมาลิก การ์ิม อัมรุลละฮ์ (ฮัมกา) มีจุดเด่นเชื่อมโยงหลักการศรัทธาในพระเจ้า (เตาฮีด) เข้ากับปรัชญาและแนวคิดวิทยาศาสตร์ เช่น อะตอม ลัทธิคอมมิวนิสต์ และจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ และมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในความศรัทธา และตอบสนองต่อความท้าทายในยุคใหม่โดยใช้มุมมองปรัชญาและศาสนาอย่างผสมผสาน

สาเหตุของการแต่งหนังสือฮัมกาต้องการให้มนุษย์ตระหนักถึงความสำคัญของพระเจ้า โดยเน้นการค้นพบพระเจ้าผ่านธรรมชาติ ความงดงามของจักรวาล และความเป็นระเบียบของโลก ฮัมกาพยายามตอบโต้ต่อการแยกศาสนาออกจากชีวิต (ฆราวาสนิยม) และเรียกร้องให้กลับไปสู่หลักการเตาฮีดที่บริสุทธิ์ หนังสือสะท้อนความพยายามของฮัมกาในการปรับปรุงเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาอิสลามในภาษาอินโดนีเซียเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย

โครงสร้างและเนื้อหาประกอบด้วย (ก) บทนำ กล่าวถึงความสำคัญของความศรัทธาในพระเจ้าในฐานะแก่นหลักของศาสนาอิสลาม (ข) วัตถุประสงค์ เชื่อมโยงหลักศาสนา ปรัชญา และวิทยาศาสตร์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความศรัทธาในบริบทที่หลากหลาย (ค) หัวข้อหลัก: มนุษย์และศาสนา การค้นหาความเชื่อผ่านวิทยาศาสตร์ ปรัชญา ฟิสิกส์ และการปฏิบัติตามแบบดั้งเดิม (ง) จากมุมใดที่ควร

ค้นหาพระเจ้า ใช้ความงดงามของศิลปะ ปรัชญา และการพิจารณาจักรวาลเพื่อเข้าถึงพระเจ้า (จ) ความเชื่อในพระเจ้าและนักปรัชญา การอธิบายถึงการมีอยู่ของพระเจ้าและลักษณะของพระเจ้า (ฉ) การนำเสนอเนื้อหา ใช้ตัวอย่างและกรณีศึกษาในมุมมองที่เชื่อมโยงมนุษย์กับธรรมชาติและศาสนา

คุณค่าของหนังสือเล่มนี้ช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความศรัทธาในพระเจ้าในแงุ่มที่ครอบคลุมมีความสำคัญในการส่งเสริมหลักศรัทธาในยุคที่สังคมเผชิญกับการแยกศาสนาออกจากชีวิต เป็นผลงานที่ตอบโจทย์การศึกษาความเชื่อในศาสนาอิสลามด้วยการผสมผสานหลักปรัชญา วิทยาศาสตร์ และศาสนา ดังนั้นหนังสือ "การศรัทธาในพระเจ้า" ของฮัมกา ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในด้านศรัทธา แต่ยังตอบสนองต่อความท้าทายทางปรัชญาและสังคมในยุคใหม่ เป็นผลงานที่มีคุณค่าทั้งในแง่ของศาสนาและปรัชญาที่สามารถปรับใช้ได้กับบริบทของสังคมมุสลิมยุคปัจจุบัน.

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาบทบาทของศาสนาในการตอบโต้หรือปรับสมดุลกับกระแสฆราวาส โดยเฉพาะในบริบทของสังคมสมัยใหม่ที่มีการพึ่งพาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างมาก
2. ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการนำแนวคิดของฮัมกาไปประยุกต์ใช้ในระบบการศึกษาของมุสลิม เช่น การใช้การศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาลเพื่อเสริมสร้างศรัทธาของนักเรียนในระดับต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- Abri, A. (2008). *Manhaj akidah menurut Hamka*. Suska Press.
- Al-'Uthaymin, M. b. s. (2004). *Sharh al-usul al-thalathah*. Dar al-Tharaya.
- Al-Attas, S. M. N. (1993). *Islam and secularism: Experience of happiness in Islam*. ISTAC.
- Al-Qaradhawi, Y. (n.d.). *Wujudullah*. Maktabah Wahbah.
- Bakar, O. (1994). *Tawhid and sains*. Pustaka Hidayah.
- Hamka. (1974). *Kenang-kenangan hidup*. Bulan Bintang.
- Hamka. (1984). *Cara mengenal tuhan*. Pustaka Aman Press.
- Ibn Qayyim al-Jawziyyah, M. A. B. (1996). *Madarij al-salikin*. Dar al-Kitab al-Arabi.
- Kamaruzaman, K. N. (2022). Pendekatan dakwah Hamka dalam karya falsafah ketuhanan. Penerbitan UKM.
- Rusydi. (1983). *Pribadi dan martabat Buya Hamka*. Pustaka Panjimas.
- Syukur, A. (1997). *Zuhud di abad modern*. Pustaka Pelajar.
- Yusuf, M. Y. (2003). *Corak pemikiran kalam Tafsir Al-Azhar: Sebuah telaah atas pemikiran Hamka dalam teologi Islam*. Penamadani.
- Yusuf, M. Y. (2014). *Alam pikiran Islam: Pemikiran kalam dari Khawarij ke Buya Hamka hingga Hasan Hanafi*. Prenada Media Group.